

ФІНАНСИ І ОБЛІК, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ / FINANCE AND ACCOUNTING, INSURANCE AND BANKING

УДК 336.722.1

БОЙКО С.В.^{1*}, ГЕРАСИМЕНКО Д.Д.^{2*}

1* к.е.н., доцент кафедри фінансів, Національний університет харчових технологій, e-mail: svitlanaboiko@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-1333-0397

2* здобувач кафедри фінансів, Національний університет харчових технологій, e-mail: dariacollins2000@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3862-7645

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РОЗМІЩЕННЯ КОШТІВ ФІЗИЧНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ НА БАНКІВСЬКИХ ДЕПОЗИТАХ

Мета. Робота присвячена аналізу особливостей розміщення коштів фізичних та юридичних осіб на банківських депозитах в зарубіжних країнах світу з метою використання набутих результатів у вітчизняній практиці. **Методика.** В процесі написання роботи були використані методи теоретичного узагальнення, економічного аналізу з використанням графічного методу, а також методи порівняння, систематизації та логічного узагальнення. **Результати.** У роботі проаналізовано підходи до ціноутворення на депозитні продукти в комерційних банках зарубіжних країн світу шляхом аналізу динаміки відсоткових ставок за депозитами фізичних та юридичних осіб протягом 2020-2021 рр. Виявлено наявність як позитивних, так і негативних відсоткових ставок за депозитними продуктами. Так, протягом аналізованого періоду юридичним особам комерційні банки країн ЄС пропонували відкриття рахунків зі ставкою від -0,5% до 0,86%, а фізичним особам – від -0,22% до 1,56%. Визначено основні типи депозитних продуктів, які пропонуються комерційними банками для клієнтів-фізичних осіб. Так, у статті авторами наведені та описані наступні типи депозитів: ощадні, безстрокові, індексовані депозити, депозити, що відкриваються дистанційно для фізичних осіб, які переїжджають до країни на постійне проживання або на навчання, депозитні продукти для клієнтів VIP сегменту, новонароджених, а також з оформленням депозитного сертифікату. Окреслено особливості оподаткування депозитних вкладів фізичних осіб в країнах ЄС та виявлено відсутність оподаткування депозитів в країнах Сходу. Проаналізовано діючі системи страхування депозитів фізичних та юридичних осіб в країнах ЄС та США та здійснено порівняння з існуючою вітчизняною системою. **Практична значимість.** Результати дослідження депозитної діяльності зарубіжних комерційних банків можуть бути використані комерційними банками України при розробці депозитних продуктів та покращенні існуючої депозитної політики, а також науковцями, фахівцями та здобувачами вищої освіти в процесі майбутніх досліджень депозитної діяльності комерційних банків.

Ключові слова: депозитна діяльність; комерційні банки; депозити; відсоткові ставки; оподаткування депозитів; страхування вкладів.

Постановка проблеми

Протягом останніх років комерційні банки України здійснюють свою діяльність в умовах загрози всесвітньої пандемії, пов'язаної з поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, наявності внутрішніх політичних конфліктів та загальної економічної нестабільності, яка відображається у погіршенні інфляційних процесів, зниженні купівельної спроможності громадян тощо. Важливо зазначити, що на депозитні операції комерційних банків припадає найбільша частка їх пасивних

операцій, на які безпосередньо вплинули вище зазначені процеси. Саме за рахунок депозитів комерційний банк формує більшу частину фінансових ресурсів, які використовуються для підтримки та розвитку банківської діяльності. Раціонально та ефективно сформована депозитна політика комерційного банку з урахуванням загроз та ризиків дозволяє задовольнити потреби як банків, так і суспільства в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблемі здійснення депозитної діяльності комерційними банками було присвячено багато робіт вітчизняних та зарубіжних

вчених. Серед вітчизняних науковців слід відмітити О.В. Тарасову [11, с. 89-94], якою були досліджені особливості формування депозитної бази комерційних банків, В.В. Герасименко [6, с. 79-87], в працях якого проаналізовано відсоткові ставки та особливості оподаткування банківських депозитів, Т.О. Тохтамиш та Я.М. Мірошніченко [12, с. 757-761] розглянули основні критерії оцінки якості депозитів. В свою чергу, М.С. Корніленко та В.В. Бобиль [2, с. 50-54] присвятили свою роботу загальній оцінці депозитної політики комерційних банків, а О. Бондарчук [3, с. 1025-1031] та А.С. Скірка [10, с.74-85] узагальнили зарубіжний досвід системи страхування банківських вкладів.

Серед зарубіжних вчених питання залучення коштів фізичних і юридичних осіб на банківські депозити досліджували П.Е. Огунтунде та Х.І. Окагбу [18, с. 864-872], якими були розглянуті особливості здійснення депозитної діяльності у Нігерії, С. Муштак та Д.А. Сіддік [17, с. 1-8] – в країнах Ісламу, С. Мурузиду-Дамца, А. Мілідоніс та К. Статопулос [13, с. 2438-2455] – в країнах ЄС та доведено наявність зв'язку між національною культурою та схильністю до розміщення коштів на банківських депозитах.

Незважаючи на те, що науковцями розкрито теоретичні основи розміщення коштів фізичними та юридичними особами на депозитних рахунках, досліджено основні умови здійснення депозитних операцій, їх страхування, виникає потреба у подальшому дослідженні депозитних операцій в сучасних умовах. Визначений курс України на євроінтеграцію та приєднання до міжнародних стандартів фінансових операцій актуалізує дослідження досвіду зарубіжних країн.

Формулювання мети статті

Основною метою статті є аналіз підходів до планування у внутрішньому аудиті, надання рекомендацій щодо оптимізації процедури планування із застосуванням козовного планування, ризик-орієнтованих методик та досвіду кращих міжнародних практик.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Робота присвячена дослідженню зарубіжного досвіду розміщення коштів фізичних та юридичних осіб на банківських депозитах та обґрунтуванню перспектив впровадження найкращих практик в Україні.

Виклад основного матеріалу

Зарубіжний досвід розміщення коштів на депозитах вказує про відмінність підходів до ціноутворення на депозитні продукти. Вивчаючи динаміку відсоткових ставок за депозитними продуктами для фізичних та юридичних осіб, було виявлено, що для більшості країн Євросоюзу характерним є відкриття комерційними банками депозитів для юридичних осіб з від'ємними відсотковими ставками (рис. 1).

В 2020-2021 рр. комерційні банки Бельгії, Німеччини, Ірландії, Люксембургу та Нідерландів пропонували власним клієнтам-юридичним особам сплачувати кошти за зберігання своїх вкладів. Іспанія та Фінляндія на початку досліджуваного періоду застосовувала від'ємну ставку, проте, стабілізація фінансової системи та поживлення економічної активності в країнах дозволило повернутися до позитивної відсоткової ставки в червні 2021 року та липні 2021 року, відповідно. Такі країни як Кіпр, Естонія, Греція, Литва та Мальта протягом аналізованого періоду застосовували позитивні відсоткові ставки за депозитними продуктами для юридичних осіб. Основною перевагою уведення від'ємних відсоткових ставок науковці вважають зменшення витрат банківської установи, що, в свою чергу, призводить до зростання її доходності [9].

Однак, варто зазначити, що практика від'ємних відсоткових ставок не поширюється на вклади фізичних осіб, за винятком Люксембургу (грудень 2020 р. та лютий 2021 р.) та Німеччини (грудень 2020 р. та червень 2021 р.) (рис. 2). Найвищі відсоткові ставки за депозитами фізичним особам пропонували комерційні банки Естонії, Франції, Італії, Латвії та Нідерландів. Низькі відсоткові ставки застосовувалися банками таких країн як Іспанія, Ірландія та Люксембург.

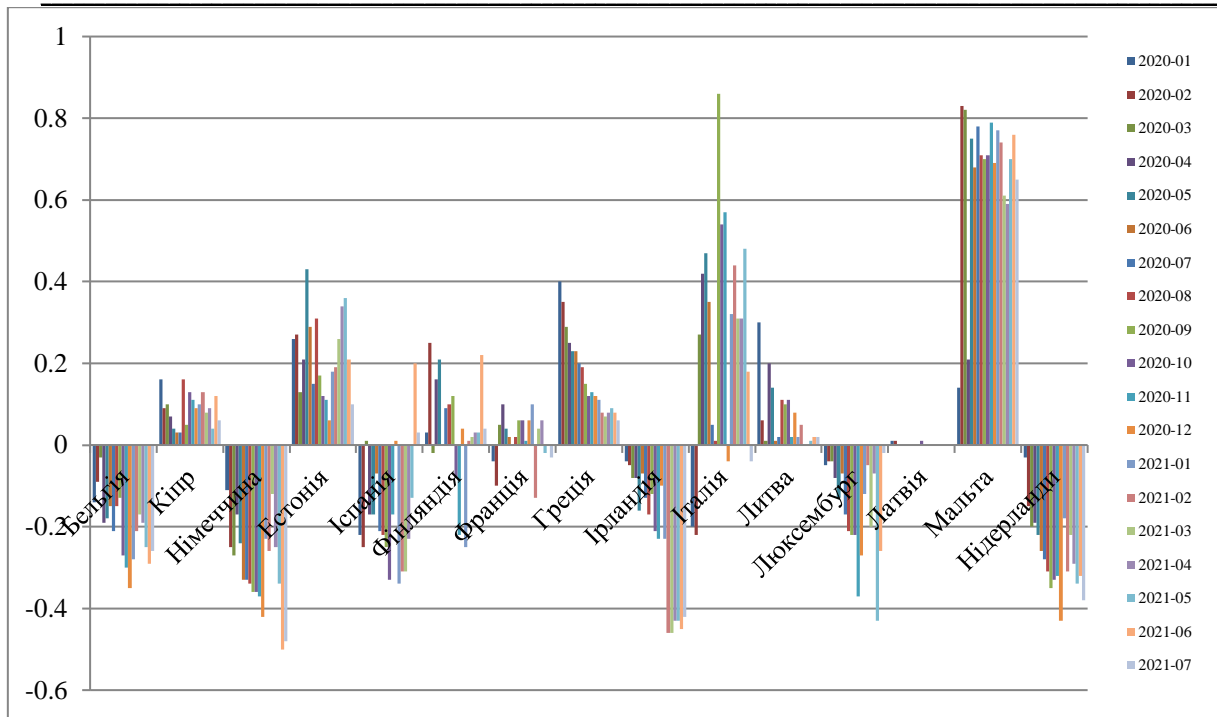

Рис. 1. Динаміка відсоткових ставок за депозитами юридичних осіб у 2020-2021 рр., %
Джерело: побудовано авторами за даними Європейського Центрального Банку [16]

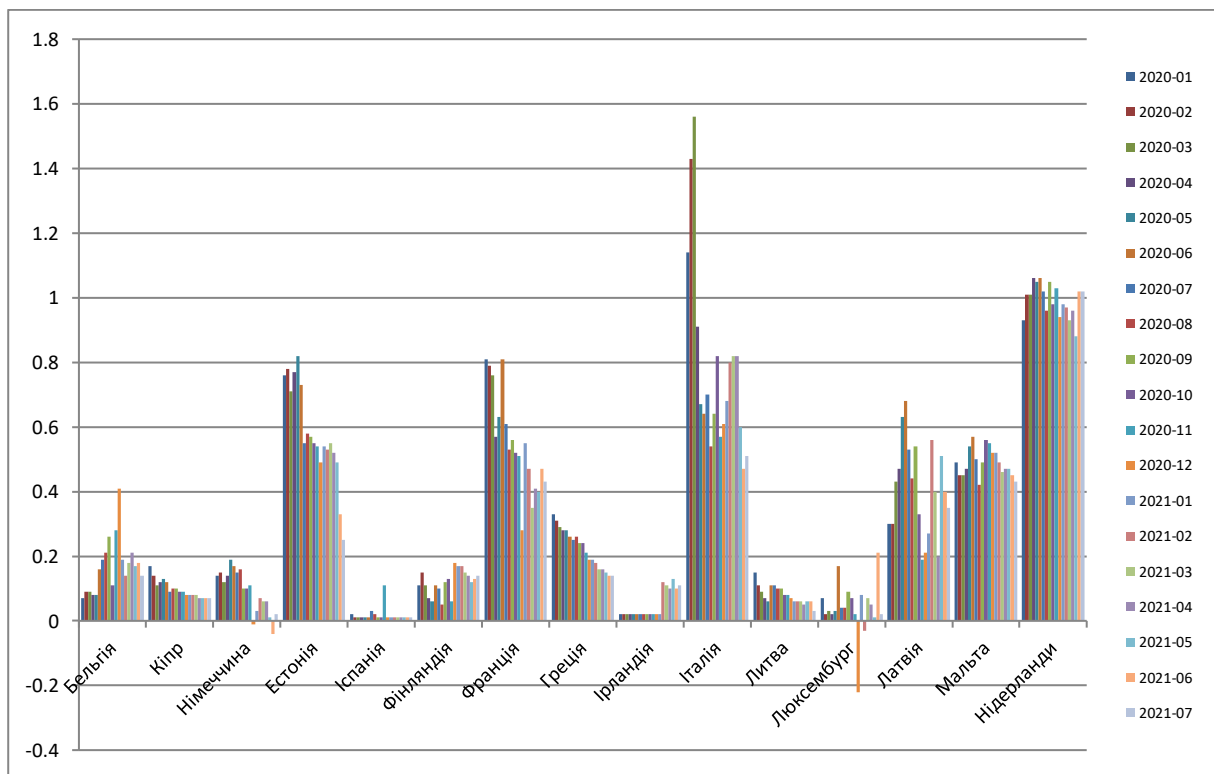

Рис. 2. Динаміка відсоткових ставок за депозитами фізичних осіб у 2020-2021 рр., %
Джерело: побудовано авторами за даними Європейського Центрального Банку [16]

Починаючи з 2016 року банківська система Японії також увела від'ємні відсоткові ставки за депозитними продуктами. Однак, такі ставки поширюються виключно на вклади комерційних банків у центральному банку Японії. Така політика здійснюється з метою стимулювання економічного зростання країни в результаті збільшення попиту комерційних банків на інвестування коштів у реальний сектор економіки [4].

Комерційні банки іноземних країн відкривають депозитні рахунки фізичним особам частіше, ніж юридичним. Це визначає політику ціноутворення на банківські депозитні продукти, тому середні відсоткові ставки за депозитами фізичних осіб перевищують середні відсоткові ставки за депозитами юридичним особам. Наприклад, Нідерланди – 1,4 в.п., Італія – 0,55 в.п., Ірландія – 0,53 в.п., Німеччина – 0,5 в.п., Франція – 0,46 в.п., Бельгія – 0,4 в.п., Латвія – 0,35 в.п., Естонія – 0,15 в.п., Фінляндія – 0,1 в.п., Греція – 0,08 в.п., Люксембург – 0,04 в.п., Кіпр та Литва – 0,01 в.п. мали перевищення відсоткових ставок за депозитами фізичних осіб над відповідними ставками депозитів юридичних осіб.

Спектр депозитних послуг, який пропонують банки фізичним особам є досить широким. Так, наприклад, комерційні банки Франції пропонують своїм клієнтам ощадні та безстрокові депозити. Перші характеризуються видачею клієнту ощадної книжки або народної ощадної книжки. Якщо перша лише дозволяє зберігати на ній внески, то, маючи у власності другий тип книжки, клієнт має можливість отримати більший відсоток та премію, що нараховується у разі зберігання коштів понад визначений термін, найчастіше, півроку. Це дозволяє вирівняти відсоток згідно темпу інфляції в країні. Окрім того, в такому випадку не здійснюється оподаткування доходу за депозитним вкладом. Однак, народна ощадна книжка видається виключно особам з низьким рівнем доходу за для стимулювання попиту на депозитні продукти [14].

Безстрокові депозити також не оподатковуються, проте, відсоток, який сплачується банками за даним типом депозиту є найнижчим, порівняно з іншими типами депозитних продуктів.

В свою чергу, комерційні банки США пропонують фізичним особам оформлення

депозитного сертифікату. Власники-фізичні особи такого сертифікату отримують значно вищі відсотки, ніж власники-юридичні особи. Оформлення депозитного сертифікату забезпечує власнику отримання доходу наприкінці визначеного терміну, можливість передачі або продажу сертифікату іншій особі протягом терміну дії цінного паперу, використання сертифікату у якості застави за банківською позикою з метою зниження відсоткового навантаження за кредитом.

Варто зазначити, що надаючи клієнту депозитний сертифікат, банківська установа не вилучає кошти з обігу, що становлять внесок клієнта і які вона була б повинна повернути клієнту за першою його вимогою, якщо б було оформлено традиційний депозитний договір.

Комерційні банки Великобританії активно впроваджують можливість безкоштовного відкриття депозитного рахунку онлайн для клієнтів-фізичних осіб, які перебувають поза межами країни та планують переїхати у Великобританію з метою навчання або на постійне проживання. Клієнти британських комерційних банків VIP-сектору мають можливість відкривати банківські депозити преміум класу. Такі депозитні продукти надають користувачеві такі привілеї як знижки на інші банківські послуги, зменшення відсоткової ставки за кредитними продуктами, постійні знижки на пакет туристичних послуг та купівлю авіа та ж/д квитків, а також оформлення страхового полісу та можливість поєднати обслуговування банківського депозитного рахунку з іншими операціями банківської установи, наприклад, інвестиційними та іпотечними.

Варто звернутися також і до досвіду сусідніх країн. У Польщі з метою збільшення клієнтської бази комерційні банки пропонують послугу відкриття депозиту на немовлят. Для підвищення попиту на даний продукт банки встановлюють за ним вищі відсоткові ставки, порівняно з іншими депозитними продуктами.

Загалом, в країнах Європи та в США наразі набувають популярності індексовані депозити. За даними депозитними продуктами банк гарантує дохід у розмірі 1-2% річних. Інша частина доходу, яка отримується клієнтом, складає від 8 до 12% річних і є доходом від вкладення внеску клієнта у

інструменти фондового ринку, наприклад, в цінні папери. Такий тип депозитів дозволяє не тільки не втратити вкладені кошти, а й отримати мінімальний дохід з можливістю підвищення пасивного доходу.

В більшості випадків клієнти європейських та американських банків повинні сплачувати високі суми за обслуговування депозитного рахунку, однак, банківські установи компенсують дані негативні моменти шляхом надання різноманітних вигідних пропозицій, серед яких варто виділити підвищення відсоткових ставок для депозитів фізичних осіб на великі суми коштів.

Власники депозитних рахунків в комерційних банках Європейського Союзу повинні сплачувати податок з доходу за депозитом у розмірі від 15% до 50%. Так, найменший відсоток податку з 2014 року сплачують у Литві, а найвищий – у Австрії. В свою чергу, у ряді країн, таких як Китай, Гонконг, Казахстан та Естонія, власники депозитного рахунку не сплачують податок на дохід, отриманий від депозитних операцій [8]. Наразі фізичні особи за доходами від депозитів в Україні сплачують податок на доходи фізичних осіб у розмірі 18% та військовий збір у розмірі 1,5%.

Розміщуючи кошти на депозитному рахунку, фізичні та юридичні особи потребують системи захисту своїх вкладів від ризиків банкрутства банку та неотримання вкладених коштів. Федеральна корпорація по страхуванню депозитів США виступає основним страховиком, який забезпечує страховий захист власникам депозитних рахунків у більше ніж 90% комерційних банків. Розмір страхової суми складає не більше 250 тис. дол. США за кожним типом депозиту [19]. Діяльність Федеральної корпорації також направлена на підтримку фінансової стійкості банківських установ США у разі їх нестабільного фінансового становища через купівлю в них частини капіталу, розміщення коштів корпорації на рахунках банків або видачу позик фінансово нестабільним банкам [15]. Другою установою,

яка забезпечує страхування вкладів юридичних осіб в усіх комерційних банках США виступає Національний фонд страхування вкладів кредитних спілок. Дана установа гарантує повернення суми вкладу до 250 тис. дол. США за всіма видами депозитів.

Німецька система страхування банківських вкладів представлена рядом установ: Компенсаційна система німецьких банків та Фонд захисту депозитів Асоціації німецьких банків, які здійснюють страхування вкладів фізичних осіб та корпоративних клієнтів до 100 (500) тис. євро. та до 1 млн. євро, відповідно. В свою чергу, на добровільних засадах у Німеччині засновані системи страхування вкладів ощадних та кооперативних банків [13, с.2444].

У Франції страхування усіх видів депозитних вкладів фізичних осіб, компаній, приватних підприємств та асоціацій, а також інших професійних об'єднань, здійснює Фонд страхування банківських вкладів. Дана установа не тільки виплачує компенсацію клієнтам комерційних банків Франції на території країни, а й клієнтам їх філій, які відкрито на території Європейського економічного простору. Поверненню підлягає сума у розмірі до 100 тис. євро для одного клієнта в одній банківській установі. У разі відкриття клієнтом тимчасового вкладу особливого характеру не менше ніж за 3 місяці до банкрутства банківської установи сума, яка гарантується Фондом, збільшується до 500 тис. євро. До таких вкладів відносяться вклади, сформовані за рахунок коштів від продажу житлової нерухомості, грошової компенсації за понесені збитки або внаслідок припинення трудового договору, від спадщини, дарунку або вихідної допомоги [7].

В Україні система страхування депозитних вкладів представлена Фондом гарантування вкладів фізичних осіб. Діяльність Фонду поширюється виключно на депозитні вклади фізичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Страхуванню підлягає сума до 200 тис. грн. в одній банківській установі для одного клієнта [5].

BOYKO S.V.^{1*}, GERASYMENKO D.D.^{2*}

1* Ph.D., Associate Professor of Finance, National University of Food Technology, e-mail: svtlanaboyko@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-1333-0397

2* applicant of the Department of Finance, National University of Food Technology, e-mail: dariacollins2000@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3862-7645

FOREIGN EXPERIENCE OF PLACING FUNDS OF INDIVIDUALS AND LEGAL ENTITIES ON BANK DEPOSITS

The purpose. The work is dedicated to the analysis of the peculiarities of placing funds of individuals and legal entities on bank deposits in foreign countries in order to use the acquired results in domestic practice. **Methods.** In the process of writing the articles such methods as method of theoretical generalization, method of economic analysis with the usage of a graphical method, as well as methods of comparison, systematization and logical generalization were used. **The Results.** In the article the approaches to pricing of deposit products in commercial banks of foreign countries were decomposed by analyzing the dynamics of interest rates on deposits of individuals and legal entities during 2020-2021. The presence of both positive and negative interest rates on deposit products was defined. Thus, during the analyzed period, commercial banks of countries of the European Union offered legal entities to open accounts with a rate from -0.5% to 0.86%, and individuals – from -0.22% to 1.56%. The main types of deposit products offered by commercial banks for individuals were identified. Thus, the authors present and describe the following types of deposits: savings, term and indexed deposits, deposits opened remotely for individuals that are moving to the country for permanent residence or study, deposit products for customers of VIP segment, newborns, and deposit products with registration of the certificate of deposit. The peculiarities of taxation of deposits of individuals in the countries of the European Union were outlined and the absence of taxation of deposits in the Eastern countries was revealed. The current deposit insurance systems of individuals and legal entities in the countries of the European Union and in the United States of America were analyzed and a comparison with the existing domestic system was made. **The practical significance.** The results of the study of deposit activities of foreign commercial banks can be used by commercial banks of Ukraine in developing deposit products and improving existing deposit policy, as well as by scientists, specialists and graduates from higher education institutions in future research on deposit activities of commercial banks.

Keywords: deposit activity; commercial banks; deposits; interest rates; taxation of deposits; deposit insurance

REFERENCES

1. Biryukov, K.S. (2013). Razvitie depozitnoy politiki finansovo-kreditnykh organizatsiy v sovremennykh usloviyakh [Development of the deposit policy of financial and credit institutions in modern conditions]. *Finansy i kredit*, 40, 42-52 [in Russian].
2. Bobyl, V.V., & Kornilienko, M.S. (2015). Depozytni operatsii komertsii bankiv Ukrainy, yikhnia orhanizatsiia ta depozytna polityka [Deposit operations of commercial banks of Ukraine, their organization and deposit policy]. *Zbirnyk naukovykh prats Dnipropetrovskoho natsionalnoho universytetu zaliznychnoho transportu imeni akademika V. Lazariana. Problemy ekonomiky transportu*, 9, 50-54 [in Ukrainian].
3. Bondarchuk, O. (2020). Mizhnarodnyi dosvid rozvytku systemy strakhuvannia bankivskykh vkladiv. [International experience in the development of the bank deposit insurance system]. *Traektorîa Nauki = Path of Science*, 6, 4, 1025-1031 [in Ukrainian].
4. V Japoniji v velyplatu zabankivjski depozyty [In Japan a fee for bank deposits was introduced]. Retrieved from https://www.google.com.ua/amp/s/www.bbc.com/ukrainian/business/2016/01/160129_japan_interest_rate_vs.amp [in Ukrainian].
5. Harantii zavkladamy [Deposit guarantees]. Retrieved from <https://www.fg.gov.ua/vkladnikam-i-kreditoram/garantiyi-za-vkladami> [in Ukrainian].
6. Herasymenko, V.V. (2020). Vidsotk ovidokho dypodepozitam fizychnykh osib v bankakh ta yikh opodatkovannia: svitova i vitchyzniana praktyka [Interest income on deposits of individuals in banks and their taxation: world and domestic practice]. *Finansy, oblik, banky*, 1 (22), 79-87 [in Ukrainian].
7. Zashchita deneg v sluchae poteri platezhеспособности vashogo banka [Money protection in case of loss of your bank's solvency]. Retrieved from https://www.garantiedesdepots.fr/sites/default/files/2021-05/FGDR_Plaquette_RU_WEB.pdf [in Russian].
8. Matviichuk, N. Opodatkuvannia dokhodiv po depozytakh v Ukraini: «za» i «proty» [Taxation of income on deposits in Ukraine: "for" and "against"]. Retrieved from <https://minfin.com.ua/ua/2021/07/06/67463697/> [in Ukrainian].
9. Nevelskiy A. Bankam Yevropy prikhoditsya priplachivat za kredyty, a vkladchikam – z depozity [European banks have to pay extra for loans, and depositors – for deposits]. Retrieved from <https://www.google.com.ua/amp/s/amp.vedomosti.ru/finance/articles/2019/11/23/816772-a> [in Russian].
10. Skirka, A. S. (2016). Zarubizhnyi dosvid funktsionuvannia svitovoi systemy harantuvannia vkladiv: uroky dlia Ukrainy [Foreign experience of the world deposit guarantee system: lessons for Ukraine]. *Svit finansiv*, 1, 74-85 [in Ukrainian].

11. Tarasova, O.V. (2019). Problemy formuvannia depozytnoi bazy komertsiiykh bankiv Ukrainy [Problems of formation of the deposit base of commercial banks of Ukraine]. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, 11, 2, 89-94 [in Ukrainian].
12. Tokhtamysh, T.O., &Miroshnychenko, Ya.M. (2017). Mizhnarodnyi dosvid otsinky yakosti depozytiv fizychnykh osib u bankakh [International experience in assessing the quality of deposits of individuals in banks]. *Molodyj vchenyj*, 5 (45), 757-761 [in Ukrainian].
13. Urazova, S.A. (2017). Sistemy strakhovaniya depozitov: zarubezhnyy opyt i perspektivy razvitiya v Rossii [Deposit insurance systems: foreign experience and development prospects in Russia]. *Finansy I kredit*, 23, 41, 2438-2455 [in Russian].
14. Frantsuzka kredytna systema [French credit system]. URL: ru.osvita.ua/vnz/reports/bank/21051/ [in Ukrainian].
15. About FDIC. Retrieved from <https://www.fdic.gov/about/>
16. MFI Interest Rate Statistics. Retrieved from <https://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=1000004921>
17. Mushtaq, S., &Siddiqu, D.A. (2017). Effect of interest rate on bank deposits: Evidences from Islamic and non-Islamic economies. *Future Business Journal*, 3, 1–8.
18. Oguntunde, P.E., &Okagbu, H.I. (2018). Statistical analysis of bank deposits dataset. *Data in brief*, 18, 864-872.
19. Understanding Deposit Insurance. Retrieved from <https://www.fdic.gov/deposit/deposits/>

Стаття надійшла до редакції: 09.10.2021

Received: 2021.10.09